

Лічуань Чжан

**СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР Ф. КУЧЕРИ
В МУЗИЧНОМУ ЖИТТІ ХАРКОВА 1898 Р.**

Lichuan Zhang

**SYMPHONY ORCHESTRA OF F. KUCHERA
IN THE MUSICAL LIFE OF KHARKIV, 1898**

Функціонування Харківського музичного училища (надалі — ХМУ) з 1883 р. стимулювало задіяння в освітньому процесі високопрофесійних музикантів — представників європейської культури, які на тривалий час пов'язували свою діяльність з Харковом. Серед таких митців почесне місце посідає ім'я чеського музиканта Франца Кучери, який з 1890 р. обіймав посаду викладача ХМУ по класам гри на фаготі, флейті та контрабасі.

Вихованець Празької консерваторії Ф. Кучера був мультиінструменталістом, беручи участь у концертному житті міста, як фаготист — соліст і учасник оркестру оперного театру та альтист струнного квартету. Маючи тривалий досвід (з 1870-х рр.) оркестрової гри, Ф. Кучера в музичній діяльності тяжів до диригентської симфонічної творчості. На час приїзду чеського музиканта в Харків симфонічні концерти в місті проходили за ініціативи музичного керівника Харківського відділення Імператорського російського музичного товариства (надалі — ХВ ІРМТ) І. Слатіна в період активного функціонування ХМУ, тобто протягом навчального року — з осені по весну.

Якщо в 1870-ті рр. при формуванні симфонічного оркестру І. Слатін стикався з кадровою проблемою: відсутність у місті достатньої кількості професійних інструменталістів зумовлювала залучення оркестрантів оперного та драматичного театрів, то до кінця 1890-х рр. ситуація суттєво змінилася. По-перше, поступово збільшувався в місті контингент випускників ХМУ — виконавців на струнно-смичкових і духових інструментах; по-друге, значна кількість музикантів театральних оркестрів залишалася влітку, тобто в міжсезоння, у Харкові. Це давало можливість сформувати оркестр з повноцінним симфонічним складом та забезпечити виконавську практику колективу, орендуючи літню сцену в одному із садів міста. У цих умовах, Ф. Кучера започаткував з 1.05.1898 р. літні симфонічні концерти, які відбувалися майже щодня в харківському саді Комерційного клубу. Сформований Ф. Кучерою «концертний оркестр» мав симфонічний склад і налічував 36 музикантів. Солістами були: концертмейстер оркестру В. І. Нейман (скрипка), К. Горський (віолончель), Любалін (флейта), Нальханов (гобой), пан Зенглауб (кларнет), Табаков (корнет-а-пістон), Фамауер (тромбон), Штейнс і Волков (валторна), пані Зенглауб (арфа).

На відзнаку від традиційної на той час гри в літніх садах провінційних міст військових духових оркестрів, які виконували популярний, здебільшого танцювальний репертуар, Ф. Кучера керувався академічними принципами музичного мистецтва, що реалізувалося у формуванні концертних програм на основі серйозної симфонічної музики. Виконуючи щодня репертуар, що складався, як із серйозної, так і легкожанрової музики, раз на тиждень проходили симфонічні концерти, де харківській пересічній публіці пропонувалася суто академічна музика. 21.05.1898 р. відбувся 1-й симфонічний концерт оркестру Ф. Кучери, у якому прозвучали 3-я симфонія Л. Бетховена, увертюри Ф. Мендельсона «Сон у літню ніч»

і М. Глинки «Ніч у Мадриді», Скерцо М. Мусоргського, номер «Jeux d'enfants» із сюїти Ж. Бізе «Ігри дітей», оркестрові мініатюри П. Чайковського та А. Рубінштейна.

Через тиждень програма наступного симфонічного концерту складалася з, окрім повторюваних симфонічних творів Л. Бетховена і Ф. Мендельсона, увертюри до опери Ф. Флотова «Індра», сюїти з балету «Лускунчик» П. Чайковського, «Турецького маршу» В. А. Моцарта. Між оркестровими номерами звучали твори Ельшлегеля (Серенада для арфи, скрипки і віолончелі), Ш. Гуно (Роздуми на тему прелюдії № 1 Й. С. Баха), А. Дворжака (Вальс для струнних інструментів). Ще через тиждень були виконані Шотландська симфонія Ф. Мендельсона, увертюри А. Рубінштейна до опери «Дмитро Донський» та К. М. Вебера до опери «Freischütz», сюїта «Кавказькі ескізи» М. Іпполітова-Іванова, Інтермецо з балету «Найма» Л. Деліба, марш Ф. Шуберта. Неоркестровими номерами були виконана К. Горським фантазія для віолончелі А. Ф. Серве та струнним квітетом «Andante cantabile» П. Чайковського. І надалі програми симфонічних концертів оркестру Ф. Кучери майже не повторювалися та відзначалися насиченістю; у кожній програмі звучали: твори великої форми (симфонія), коротші за часом, утім також фундаментальні увертюри і поеми, оркестрові мініатюри та ансамблеві й сольні номери.

Провідний харківський композитор і музичний критик того часу В. Сокальський вітав симфонічний оркестр Ф. Кучери, зазначаючи, що раніше літні задоволення в Харкові обмежувалися кафешантаном. Зауважуючи, що керівник оркестру — новачок у галузі диригування, автор «Музичних нотаток» характеризував Ф. Кучеру як «солідного, музично-освіченого артиста», який у репертуарній політиці «виявляє велику різноманітність і бездоганну витонченість смаку». Наголошувалася також академічна спрямованість диригента в намаганнях задовольнити смаки пересічної публіки: у концертних програмах пропонувалася і класична, і легка жанрова музика, утім «в обох випадках з репертуару виключено все вульгарне та банальне». Так, 22.06.1898 р. оркестр презентував «вечір вальсів», у програмі якого звучали Вальс-фантазія М. Глинки, твори цього жанру Е. Вальдтейфеля, Е. Направника, Ж. Фогта, а також І. Штрауса.

Позитивною ознакою діяльності симфонічного оркестру відзначалося виконання творів харківських композиторів: влітку 1898 р., окрім симфонії та маршу В. Сокальського, прозвучали твори педагогів ХМУ А. Юр'яна і А. Шульц-Евлера в оркестровці К. Горського. Рецензент висловлював надію, що така можливість стимулює творчість молодих композиторів. Визначаючи роль оркестру Ф. Кучери в житті Харкова, В. Сокальський писав: «В попередні роки кожне літо для музичного хронікера уявлялося безраднісною порожнечою, оскільки не можна вважати такими, що мають відношення, верескливо, сороміцькі шансонетки, або quasi-циганські хори, котрі тільки й чули у нас на всіх садових естрадах. Тепер є місце, де можна послухати музику і нам приємно відзначити величезний інтерес нашої публіки». Інший рецензент пояснював успіх симфонічного оркестру Ф. Кучери «вмілим вибором виконуваних оркестром п'єс та струнним і доволі осмисленим виконанням». Після двох місяців успішних виступів оркестру Ф. Кучери наголошувалося: «Завдяки вмілому ведінню справи та енергії керівника колективу, ретельній підготовці й зіграності оркестру, де кожний музикант — артист на своєму інструменті, художній рівень вечорів спроможний задовольнити найпримхливіші вимоги».

Підсумовуючи виступи симфонічного оркестру під керівництвом Ф. Кучери протягом травня-серпня 1898 р., рецензент наводив статистику, зазначаючи, що

були виконані 6 симфоній, 8 сюїт, 10 симфонічних поем, 74 увертюри, 34 вальси і понад 250 інших музичних п'єс. Критик наголошував: «зважаючи на те, як музично виконаний цей значний і різноманітний репертуар, як багато праці й енергії вклав Кучера та солісти, розуміючи і граючи його перед публікою, останній залишається висловити велику вдячність за естетичну насолоду протягом літнього сезону».

Отже, виконавська практика симфонічного оркестру Ф. Кучери, яка здійснювалася влітку 1898 р. у харківському саді Комерційного клубу, свідчить про академічну спрямованість діяльності чеського митця, що виявилось в дотриманні при формуванні інструментального складу стандартів симфонічного оркестру та пропагуванні високохудожнього музичного надбання в межах академічної естетики відтворення тексту. Виступи оркестру Ф. Кучери відіграли в музичному житті Харкова значну роль, з одного боку, змінивши погляди на можливості літнього сезону, з іншого — започаткувавши щорічні літні симфонічні концерти в Харкові.

Перспективи подальшого дослідження пов'язані з вивченням специфіки літніх симфонічних концертів у Харкові в 1890-ті — 1910-ті рр.

Пен Лю

АНТРЕПЕНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Ф. БЕРГЕРА В ХАРКОВІ

Peng Liu

ENTREPRENEURIAL ACTIVITY OF F. BERGER IN KHARKIV

Антрепєнерська діяльність Фердинанда Бергєра вїдїграла визначальну роль у розповсюдженї оперного мистецтва в провідних культурних центрах України, зокрема Києві, Одесї, Полтаві із середини ХІХ ст. У 1850-х рр. Ф. Бергер сформував подорожуючу італійську оперну трупу, яка виступала на периферїї. Базувалася антреприза в Одесї, виїжджаючи звїдти для гастрольних виступів.

У серпні 1857 р. декілька оперних співаків з Одеси виступали в Харкові, виконуючи під акомпанємент фортепіано уривки з опер, що сприяло зацікавленості публіки в повноцінному виконанні музичних вистав одеською трупою Ф. Бергєра в місті у 1858–1859 рр. До складу трупи входили: сопрано Мансуї, контральто Едер, тенор Фїскетї, баритон Ф. Бергер та бас Фїнокї, які виконували італійські опери Г. Донїцєтти, Дж. Верді та ін.

Перед приїздом до Харкова із серпня 1858 р. антреприза Ф. Бергєра виступала в Полтаві, де місцевий критик характеризував голос Мансуї як приємний, утім слабкий. Відзначаючи успішне виконання ролї Розїни в оперї Дж. Россїні «Севільський цирюльник», рецензент, ймовїрно суто театральний, наголошував на «чїткостї й натуральностї» вїдтворення художнього образу і, взагалї, універсальностї артистки, яка грала «наречених, ревнивих і норавливих дружин, молоденьких вдовинок з великим смислом». Фїскетї, за визначенням критика, мав сильний і звучний тенор, утім мало опрацьований, а як актор, «зрїдка грав з душею». Щодо Ф. Бергєра автор публікації писав: хоча репертуар першого баса-комїка невеликий, утім гра його неповторна, а в ролях дона Паскуале та доктора Бартоло він мав би успіх і на столичній сценї. Рецензент характеризував голос Фїнокї, як «сильний, звучний і обширний» бас, та вїдзначав тяжїння актора до драматичного амплуа: «Ролї Рїголетто, Антонїя («Лїнда дї Шамунї») та Фїгаро він виконав велично».

Сприяючи театральне видовище як змістовно зрозумїлу дію, периферїйну публіку цікавили лише перші вистави, виконуваних італійською (тобто